

РОШАВАТА СТРАНА

д-р Катарина Седлакова

Може би винаги така става, че когато на човек много му се иска нещо, точно тогава то някак си не може да му се случи, а когато тъй или иначе вече се примири, то внезапно ще му се стовари. Така бях изненадана и аз, когато точно преди Коледа, отпътувах за тримесечен стаж в София, където човек и през зимата може да срещне в центъра на столицата не само магаре, но и мечка, при това по времето, в което всички порядъчни мечки отдавна спят. Газеше из дълбокия сняг, теглена от една циганка и от нейния силен мъж. Бялата София контрастираше с нейната черна, лъскава козина и с пъстрите дрехи, в които бе загърната двойката. Тогава се боях да снимам тази картинка, за да не изгубя магията, която и до днес да нося в спомените си, така както никога не съм искала да снимам дъгата, защото се боя, че няма да се улови на снимката.

Снегът бе прясно навалял, навсякъде звучаха коледни песни, а в джоба ми тежах командировъчната заповед и билета за самолета. Трябваше да отида и да изступам прахта от вкаменелостите на някогашните водещи български дейци, намиращи се в архивите в София. Боях се дори да си помисля за зимуване на юг насред такава сбирка куриози.

Магическата България

Говореше се какво ли не. Едни ме подготвяха за зимата, други за хлебарките, а трети ме предупреждаваха за българите. Реших да уплаша зимата със своята свръхмощна печка, за хлебарките подготвих екологичен неароматизиран препарат с дълготрайно действие, а за българите – надявах се на тяхната доверчивост. Когато през девети век трябвало да приемат християнството, цар Борис им забранил да правят магии. Самата аз обаче бях свидетелка, че магии се правят и до днес и се вярва, че човек със сини очи е мистична личност, която трябва да се избягва отдалеч. Във всяко село живеят и баят поне две жени. А колкото по-отдалечено и отделено от градската шумотевица е едно село, толкова по-бавно тече времето там, по-често оживяват древните народни традиции на българите, при това не само сватбените, като например обредът с бяла кърпа или погребалният обичай на пеенето на древна песен, която има силата да възкреси мъртвия.

При последния ми престой в България, когато прекарах с познати лятната си почивка край морето, видях как домакинята прогонва страха от уплашило се момченце. Тогава закусахме както обикновено – около 12, на беседката в градината, когато дойде съседката с внучето си. Домакинята, между другото – съпруга на кмета на общината, който по време на своята кариера неуспешно се беше опитал да построи в местността църква, вече бе приготвила разтопеното олово. Дори вкусната храна не грабваше вече вниманието ни, когато тя покри момчето с бяла кърпа и наля горещото олово в студена вода. От полуотворената ѝ уста излизаха тихи, неразбираеми слова, чиято цел бе да не се разберат, за да не загубят своята магическа сила. Тези заклинания обикновено се предават от майка на дъщеря или преди смъртта си старата жена ги издава на младо момиче, което още не е получило първия си цикъл.

Път с препятствия

Миризмата на разтопеното олово, тамянт и свещите в православните храмове – така ми миришеше България. Но пътят ми към *Нея* не бе толкова простицьк, както бихте

предположили, когато някой вече си е купил самолетен билет. Първоначално трябваше да летим за София през Прага, но понеже доста нагло и „неочаквано“ за това време от годината натрупа сняг в деня на моето тръгване, та чешките самолети не кацаха в Братислава, тръгнахме от Виена.

Приятелят ми от границата

В това, че австрийските кучета обичат словачките, имах възможност да се убедя по време на гостуването във Виена на леля ми, която отглеждаше две големи, нахални женски кучета, и това ми наблюдение се потвърди сега отново, по време на преминаването през митницата и проверките на летището. Кучето въобще не бе заинтригувано от моя багаж, а скочи направо към врата ми, пооблиза ме, след това се върна още веднъж, а когато вече цялата бях облизана от този опасен граничен страж и вниманието на целия летищен персонал бе впереено в мен, се надявах, че няма да ме напишка на раздяла.

И така, въпреки всичко, Тя ме посрещна

Когато най-накрая, въпреки всичко ми се отдаде да стигна до София, направих така, че **Тя** да ме приеме и да ми покаже своето красиво, рошаво, но всъщност прекрасно истинско лице. Отлепах от куфарите етикетите от летището, промуших се между редовете на нахалните таксиметрови шофьори и спрях чак на павилиончето за вестници, за да си купя автобусен билет до центъра. „Ето ти, момиче, и за багажа, и тичай, да не го изтървеш“ – извика ми госпожата от павилиончето. „Няма нищо, ще изчакам следващия...“ Още не го бях изрекла, автобусът спря и не тръгна чак докато не се качих.

Подобно посрещане имах и когато преди време отидох във Варшава. Не го чувствах като някой чужд, непознат град, който просто ей така ще прекося. Във Варшава отидох като при стар познат, с който дълго време не сте се виждали и чували, но когато се срещнете, сякаш не сте се разделяли от вчера. От варшавската гара тръгнах пеша, защото това ми се стори най-лесният начин да стигна до стария град. Толкова познат – същите улички, сгради и случайният минувач, който ще ви каже „наздраве“, когато кихнете.

Вярата и бедата

Въпреки, че съдбата не пожела моите родители да ме „покръстят“, винаги съм приемала християнството повече като форма на култура. Никога не съм разбирала обредите по време на литургия или богослужение. Отбелязвах някои църковни празници, но ходех в църквата само тогава, когато там нямаше никой – да поседя, да се вслушам в тишината, да вдишам аромата на храма, или просто да постоя, когато вече не знаех накъде бягам. Църквите и българските православни храмове бяха това, което търси човек като мен. Не само ги чувствах близки, защото вместо православния Григориански календар вярващите в България ползват Юлианския, но най-вече с това, че в тези църкви, както и в цялата страна, намерих търсената свобода. Хората отиваха там да си поговорят, може би да срещнат и някой познат. Тръгвах си, други идваха, носеха си хляб, който попът освещаваше. Редяха се на дълги опашки, за да отнесат къщи съдче със светена вода, в случай че някой от семейството бъде урочасан или се разболе. Палиха свещички за своите живи и мъртви, а над главите им се чуваше прекрасен мъжки хор или дълбокият глас на камбаната.

Едва затворих тежките храмови врати на мистичния свят и пред мен се отвори реалността в лицето на просещите старци, жени и деца, от които хем се боях, но които ме и привличаха. Просеха отчаяно, парадоксално обещаващи щастливо бъдеще. Имаха погледа на ударени лугащи се кучета, които сутрин не знаят къде ще се приютят през нощта, в дървени обуца и с празни ръце.

Нещо подобно отдавна преживях и във Варшава. Но за разлика от тукашните клетници, там хората като че ли просеха по-достойно, ако това изобщо е възможно. Например, като с магия, вече от години в един и същ ъгъл се подпира една и съща просякиня, интересна и красива. Допълва атмосферата на стария град, също като конете и файтоните, трополящи покрай Кралския замък, сякаш е била там още от времето на неговата слава. Облечена в тъмни, сиви дрехи, главата ѝ е загърната в тъмна забрадка, която подчертава хубавото, мило лице на старицата. Никога не съм виждала ръцете на жената, със сигурност слабички и костеливи, но винаги скрити в прилепнали ръкавици. За пръв път тази просякиня на полската аристокрация видях в стария град преди осем години, а оттогава винаги, когато отида във Варшава, подсъзнателно я търся. Никога не ме е излъгала. Винаги ме чака. Моята сирена.

На малко по-неприятна сценка станах свидетелка в Братислава, когато с моя приятел бавно крачехме из Стария град. По-точно крачех аз, а той сравнително бързо подскачаше след мен на патерици, заради наскоро счупения си крак, който донесе в това състояние от почивката ни в България след неуспешните опити на местните лечители да го раздвижат. Да се озовеш със счупен крак можеш, например, като се опитваш да прескочиш пейка на връщане от кръчмата. Защо трябва да я заобикаляш, нали? И така, вместо романтични разходки по пясъчните брегове под светлината на залеза, носехме тези тридесетина килограма живо тегло навсякъде със себе си. Импровизираната носилка, направена от брезент и две тояги, в която нашият главен герой лежеше с наранена лапичка и свиреше на китара, бе носена от четирима носачи по плажа в луксозния курорт Албена. След нас вървеше осемчленен пеещ съпровод от момичета и резервни носачи. Местните отпускари се забавляваха и поздравяваха господин президента, а в отговор той кимаше за поздрав и мрънкаше да не го друсат толкова силно. Трябваше да му носим вечерята в стаята, но когато ставаше въпрос за дегустация на някакви местни хубави течности, той сам доскокваше. Постепенно се научи да ходи сравнително добре със счупения си крак, покрай което жестикулираше и размахваше ръце, така че отдалеч изглеждаше сякаш някой коси трева. Но след неуспешните опити да раздвижи болния крак, мартинските лекари констатираха счупване и гипсираха лапичката му. Цяла трагедия, най-голямото и жестоко наказание, което може да получи човек, който по-скоро би летял, ако можеше, отколкото да върви. Единственото, което можеше да облече през гипса бяха размъкнати анцузи. На лицето му, между другото, се бе появила няколкодневна растителност, защото човек със счупен крак явно не може да се бръсне, а дългите коси, прибрани с ластик, напомняха на опашката на стар, наперен паун. Просто, както казваше моята класна учителка, можеше да се срещнеш очи в очи с образа на страданието и болката, които бяха усилены от присъствието на една случайна просякиня, която го помоли за пари. Като на филм. С горчив привкус на езика трябваше да се доиграе лошата сценка.

По своя път из следвоенна Босна и посткомунистическа Албания не срещнах много просяци, но имаше повече болка и тъга. Сараево остана в моите спомени като белия град на гробищата, кръстовете и хилядите гълъби, които донесоха надежда на страната. Изпълваха площада около шадравана в стария град, за който се говори, че ако някой пътник отпие от него, рано или късно ще се върне в Сараево. Шумът на крилата и детският глъч прогонваха от града напрежението, което беше катастрофа за Европа в началото и края на миналия век.

По пътя се спрях при продавачите на кожи. В малко котле на огъня варяха царевица. Поканиха ме на тяхната маса, почерпиха ме с баклава, царевица и истинско босненско кафе, малко, но много силно. Не разговаряхме за стоката, която бе за продаване. Говорихме за живота, за работата, за децата... Само едно изречение, затова пък първото, припомни за неотдашните кървави сблъсъци. Мъжът, който ме покани на масата, ми представи една по-стара жена, за която ми разказа, че е хърватка католичка, а за себе си и своята жена каза само, че са босненски мюсюлмани. Жената не говори много, повече ме разглеждаше, а когато започнах да се оглеждам и да търся къде да изтрия ръцете си от баклавата, с един жест на гостоприемна съпруга ми подаде салфетка. Мъжът забавляваше цялата групичка, а неговата съпруга постепенно ме нагости с всичко, което имаха в този ден.

Албания ме изненада мило. И когато главното шосе неочаквано ни заведе до едно село, където по-скоро усещаме пътя интуитивно, отколкото го виждахме, всеки албанец по него важно се тътреше с поостаряващ мерcedes. Когато вече прекосих почти цяла Албания, срещнах там само двама просяка. Кое ме изненада още по-силно – те не бяха никакви асоциални хора, стъпкани и изплути от общността. Хората мило разговаряха със стареца, седящ на тротоара в Берат, покрай когото минах няколко пъти. Поздравявах го, спираха се при него да разменят няколко думи. Между бръчките на неговото лице бе разположена вечна усмивка. Кой знае защо съдбата го бе поставила между прахта и суматохата на една от главните улици в Берат...

Театърът се играе на улицата

Христо бе моят екскурзовод из българската душа. Той е човек, пребродил света, за да му разкаже за България. Неговите театрални игри се превеждат и играят успешно по целия свят. А големият творец всъщност е много мъничък, изтънчен и скромен човек, тъжен през зимата, весел през лятото.

Като някакво неписано правило в последните години, противно на всяка логика, идвам в България точно през зимата, в този най-тежък за българите сезон. Тогава снегът скърца под краката, а чужденецът в библиотеката се разпознава по това, че чете с ръкавици, за да се стопли поне мъничко. Българите нямат навик да носят ръкавици, чадъри, очила, всъщност нищо, което могат някъде да си загубят. Точно Христо Бойчев тогава ми каза, че ако човек иска да опознае истинската България, трябва да дойде през зимата, когато всичко е снежно и вълците виеят. Ненаправно се говори за януари, че е най-българският месец за българите. Може би и заради това Йордан Радичков е озаглавил своята пиеса „Януари“. Действието протича в живописна кръчма, затрупана със сняг и обвита в някакво неясно безпокойство. Скатават се там селяните, които вярват в духове и които са посещавани от духовете, но в същото време ловуват и вълци, бият жените си, решават кръстословици и ходят на политическа просвета. Като че ли така изглежда зимата в България. А що се отнася до цялостния образ на България, мисля че най-добре е описан от трилогията на Бойко Богданов „Гледалото или Вечната балканска кръчма“, „Чакалото или Вечната балканска гара“, „Мечталото“... И наистина, за да може да оцелее човек в България, трябва да умее не само постоянно, навсякъде и за всичко да чака търпеливо, ей така да се зазяпа нанякъде и да мечтае, че някой ден всичко ще бъде различно, но най-вече трябва да умее да се забавлява добре с всичкото това около себе си, със себе си и с живота, така, както само българите го умеят. А това им предоставя тези великолепни драматични моменти, които са ги прославили по целия свят. В един разговор за българите Йордан Радичков ми издаде – българинът, говори се, че изведнъж натрупва много енергия, но и бързо я изхабява. Както пушката, пълна с барут. Ще гръмне, ще хвърли един метър огън и ще изгасне.

Няма повече енергия. Може би затова българите нямат нито една загубена битка във войните със своите съседи. Спечелили са всички битки, но са загубили всички войни. Когато влязохме с Христо в кафе „Будапеща“ в София, той сам избра мястото, каза – седни тук в ъгъла, за да видиш България, и ме настани. Дълго след това разговаряхме за шведската тъмнина, красотата на жените и разбира се – за вълците. Когато затвориха кафето, тръгнах бавно към автобусната спирка. На спирката вече чакаше глъчката на хората за последната връзка до Студентски град. Беше си студеничко, сегиз-тогиз на носа ми кацаше снежинка, а Христо точно ми разправяше за времето, когато написал своята първа театрална пиеса. Цели дни прекарвал тогава в библиотеката и само четял. През почивката ходил навън да пуши и да слуша клюките от улицата. Веднъж, там навън, на стъпалата, от нищото му хрумнала идеята за пиесата. Бързо изгасил цигарата си, едва не изтръгнал тежките входни врати и побързал да я пренесе на хартия, докато не си е отишла. Още в същия ден я прекопирал и с последните си пари я изпратил до всички театри в България. След това настъпило безкрайно чакане, докато не получил покана за своята премиера. Всъщност бил толкова беден, че не могъл да отпътува до там... Тогава той прекъсна разказа си, потрепна за миг, обърна се и с огромна за мен изненада ме попита къде изчезнаха всичките хора от спирката. Когато се огледах, на тротоара стояхме само двамата, без някой да забележи автобуса, голямата жълта хармоника, която вероятно както е дошла, така си е и отишла, Бог знае накъде... Само че групичката хора от тротоара магически бе изчезнала, а аз стигнах до общежитията с такси, но не каквото и да е, а с „хубавото“, което Христо сам избра.

Докато се засмееш, пак ще заплачеш

Веднъж четох необикновената история на пиесата „Чайка“ от Чехов, или както я наричат в стария албански „Щастлива невинна“. Пиесата била забранена в Албания, като че ли някой я бил проклел. Когато застреляли единия актьор с ловна пушка на улицата, за нея още се говорело, но след това – не. Може би някаква клетва е застигнала и Радичковата „Лазарица“. Актьорът, който точно трябвало да играе Лазар в България... умрял.

Широко отворени врати

Обикновено в библиотеката свършвах около 19 часа, когато вече ми писваше, защото бях там от сутринта. Тогава бързо отивах пред Театъра на българската армия, където вече ме чакаше моята приятелка Катя Михайлова. Така почти всяка вечер ми се отдаваше да гледам българско представление в театъра. Веднага след пристигането ми помолих Катя да ми прави компания, с единственото условие, че в България не искам да гледам Шекспир, а например Стратиев, Бойчев и Донев.

А за премиерата на „Оркестър Титаник“ от Бойчев успях да взема билети лично от автора. Бе разпродадена до последното място, когато дойдох при Катя и ѝ казах, че ще ходим на представление. „Няма да намерим билети, ще ходим напразно“, реагира Катя на моята покана да отидем на представлението. Бях с Бойчев, ще вземем, чака ни. Сякаш и този аргумент не бе достатъчно убедителен, а Катя познаваше местните нрави, но най-накрая успях да я убедя, и както казва майка ми, „на амин“, но най-накрая стигнахме до голямата зала на Дома на културата. Всички вече седяха на местата си, представлението трябваше да започне всяка минута, само Христо Бойчев ни чакаше в коридора да дойдем. След това ми подари цветя, заведе ни до местата ни и в този момент премиерата на най-новата му пиеса можеше да започне.

Когато след три месеца се върнах и разказвах за моите театрални преживявания на словашкият режисьор Любомир Вайдичка, той с интерес ме изслуша, а след края на разказа ми попита какво всъщност правих в България, дали събирах материал за дисертация по историческа граматика, или по съвременна българска драма ...

Ако не ловуват, вълците може би стачкуват

Говори се, че българин значи земеделец. А какво да прави българинът земеделец или градинар през зимата? Ако не стои в кръчмата, не чопли слънчоглед, не ловува вълци, не решава кръстословици или не ходи на *политически митинги*, може би стачкува. Тръгнах от храма „Св. Александър Невски“ в центъра на София по посока към библиотеката. Точно зад ъгъла на храма стоеше групичка хора, събрани около едно магаре, а от тонколони някъде се чуваше музика. Заобиколих групичката и полицаите около нея, прескочих една снежна преспа и когато си мислех, че най-лошото вече е минало, ме настигна един зачервен земеделец с вик: „Айде на митинг, за твоят бъдеще се бориме тука, за майка ти, за баща ти, за твоето управление!“ Може би в неговите очи приличах на арогантна тийнейджърка, безразлична към своето бъдеще, когато без да обеля и дума продължих нататък, а той едва ли имаше представа какви усилия ми костваше да не избухна в смях. За щастие не можа да види лицето ми и неговият глас постепенно заглъхна в следващото музикално парче от тонколоните.

Как искаха да ме приемат за член на Асоциацията на българските земеделци

Когато за пръв път пристигнах по собствена инициатива в София, Катя Михайлова намери къде да се настаня – в хотела на Асоциацията на българските земеделци в София, не без помощта на Ян Рихлик от Прага, който пък се познаваше с председателя на асоциацията, а за да получа не само настаняване, но и намаление, трябваше да му се обадя. Когато и на следващата година се обърнах с молба за настаняване, председателят на асоциацията прояви интерес да се срещне със своята квартирантка, за да види със собствените си очи кой живее под неговия покрив. Накрая беше склонен да ме приеме за член на своята асоциация, за да мога и в бъдеще да ползвам без проблем членското намаление.

Билет до Европа

Прекарах Коледа и Нова година в България. Православните в България празнуват Коледа според Юлианския календар, за разлика от православните българи, живеещи например в Молдова, които ползват Григорианския. Моята българска Коледа „празнувах“ в общежитията. Купих си кутия бонбони, направих си супа полуфабрикат и се зачех в многовековната история на български език.

Единствената компания през този ден, а и по време на целия ми престой в България, бяха моите приятели – хлебарките, които на равни интервали идваха да проверят каква е току-що направената супа. Дотогава живеехме в симбиоза. В този момент химическият неароматизиран препарат против вредители бе сменен с механичен с точно прицелване и без пощада ликвидираше всичко заинтригувано от моето единствено ястие. Пътуващите по света често твърдят, че московските хлебарки са още по-големи, така че можеше и да е по-зле. Обаче в никакъв случай не исках да ги угоявам да пораснат.

През седмицата някак си ми се отдаваше някъде в града да преям с баничка с кисело мляко, пълнени чушки или пък пица, но в неделя с поляците, които също бяха на стаж

там и живееха недалече, винаги си варяхме картофи с мляко и масло. Обичахме си нашите легендарни неделни обеда, за които обикновено се подготвяхме цяла седмица, а славата им достигна чак Словакия, защото в едно писмо майка ми написа, че и Милош Базовски много обичал картофите.

Нова Година прекарах заедно със Снежанка Димитрова и нейните приятели в ресторант. Тази вечер за пръв път видях как се забавляват българите. По-точно, обичат да се майтапят, шегуват, но сякаш изобщо не се усмихват. Имат красиви, тъмни, дълбоки очи, някак си сериозни, но не и тъжни. Хубаво го е описал Йордан Радичков – „смехът сяда на нашата маса, но към края изтънява... сам видях как някои хора се прозяват с пълна уста, без ни най-малко да се притесняват, но когато им се прииска да се засмеят, бързо скриват смеха си с ръка.“

В Българската академия на науките, където често ходих на консултации, цареше по време на празниците много мила и приятелска атмосфера. Ходех на работа в т.нар. „приемни дни“ (бел. прев. – каламбур със словашкото „*prijemne*“ – приятно), които бяха максимум два за седмицата, а на вратите стоеше написаното „*приемно*“ време за тези приемни дни. А когато един човек между другото попита колегата си защо не е станал още професор, той му отговори – за да не ме питат защо съм станал професор.

В центъра на София до неотдавна се издигаше мавзолеят на Георги Димитров, но когато и в останалата част на Европа започнаха да рушат авторитета на някогашната слава, да събарят, която стена докопат, решиха и в България да посегнат на статиката на онова величие. Така, както някога бе заснето изграждането, сега телевизията снимаше събарянето, а заедно с нея го следеше и целият български народ... Първия път сградата дори не се помръдна. Втория път лекичко се наклони, а народът няколко дни си умираше от смях, чак докато сградата не падна.

Кафенетата и ресторантите в София бяха пълни още от сутринта. Последници от няколкочасово стоене в питейните заведения така и не срещнах на улицата. Още същата вечер получих отговор и на този си въпрос. Българите или ядат, или пият. Ако пият, то обикновено е къщи, или отиват някъде навън да седнат с познати, поръчват си чаша хубаво вино (през зимата обикновено е пелин), или ракия, поръчват си храна, която след това бавничко консумират цялата вечер.

Докато разбрах този простичък принцип, пред себе си вече имах сервирано трето ястие, както е в Грузия, само с разликата, че там няма да ви напълнят чинията, а чашата, веднага след като я оставите празна на масата. Ако въпреки това си старание някой попрепие вечерта, непременно всеки ще забележи, защото в същия момент той се е качил на масата, танцувал е и е пял, доколкото му позволява равновесието.

Необичайно гостоприемство срещнах и у турците. За пръв път, когато за държавата ми разказваше Христо Бойчев, някои неща ми изглеждаха доста невероятни. Говореше за Турция като за страна, която въпреки своето ориенталско местоположение, е доста по-европейска от днешна България. Разлика намираше например дори и в това, че... там отдавна се пише на латиница, което, както по-късно се убедих, не е единственото предимство. Винаги, дори при случайното влизане в някой магазин, продавачът като правило ме канеше да седна, питаше ме дали искам кафе или чай, предлагаше ми цигара, разбира се за сметка на заведението, а чак тогава започвахме да разговаряме за предлаганата стоката, без да трябва да си купя нещо от него. А стоката, която видях дори на обикновен пазар, като този в Измир, бе не само качествена и чиста, но и много хубаво подредена на правилни пирамидки. Когато исках да снимам нещо, винаги преди това питах и не само винаги ми позволяваха, но и ми благодаряха. Накрая, когато снимах продавач на платове на пазара, продавачът от съседната сергия ми извика да снимам и него.

Досега никога не ми се е отдавало да вляза в джамия. Обикновено, според местните нрави, не бях облечена достатъчно подходящо. И сега така си седях на една пейка пред входа, и разглеждах хората, които преди да влязат вътре си умиваха краката и обуваха налъми. Това се повтаряше вече около половин час. Винаги някой влизаше, а някой пък излизаше. Изведнъж при мен дойде напълно непознат човек и ми предложи току що измити сини сливи. Не му отказах, но не почаках и втора покана и бързо изчезнах в тълпата.

Не бих казала, че се страхувах в тази страна, защото всички бяха невероятно мили и любезни. Единственият проблем бе, че във вътрешността на страната обикновеният турчин не среща толкова често европейка, както това се случва в крайморските курорти. Във вътрешността на страната срещах жени само на пазара, тръгнаха да напазаруват. Думата забулване ни най-малко не описва техния живот. Тези, които видях, имаха върху себе си поне няколко ката дрехи, като последният беше дълго палто, което при някои се влачеше и по земята. В магазините работеха само мъже, които стояха и из кръчмите, а вечер се разхождаха с приятели из града.

Пътят с автобуса от Измир до Истанбул, на места по сушата, на места с ферибот през Мраморно море, също не премина без задължителната почерпка. Човек понякога се чувства като в самолет, само с тази разлика, че тук навсякъде му сипват върху ръцете доста силно миришещ, затова пък добре почистващ препарат – дезинфектант.

Автогарата в Истанбул силно напомняше на летище, на площ доста по-голяма от летището М. Р. Щефаник в Братислава. Когато се обърнах с въпрос към местния таксиджия – откъде тръгва автобусът ми за София, той охотно ме заведе до някаква чакалня, където получих своя традиционен черен чай, а той междувременно провери часа на заминаване на автобуса и ме заведе да си купя билет. Там ми прибраха паспорта, докато ми извадят билета, и се предполагаше да седна в чакалнята на поредния чай или кафе, което изобщо не ми се хареса. Прежалих това кафе или чай и спокойствието пред телевизора в чакалнята и зачаках на безопасно разстояние от своите документи и билет до Европа. Колкото повече се отдалечавах от Азия, толкова почерпката бе по-бедна, пътищата и тоалетните по-лоши. На последното ми черно кафе в София ме покани турчин.

В клуб „Тихият кът“

Онова лято прекарахме с приятели. Всяка година се събираше стабилната шестчленна групичка, по традиция прекарваща почивката си в малко спокойно селце на Черно море, недалече от големите известни курорти и шумотевицата. А когато над Средна Европа преминаваха опасните дъждове и буреносните облаци, в България бяха приятните 28 градуса. Но и те оказаха своето влияние върху студените словашки глави, които затоплени от балканския климат, започнаха да „работят“. Всичко започна в момента, когато ни спряха тока, а най-големите шегаджии ме изпратиха да пусна телевизора. И отидох... След това бе въпрос на време, кой ще влезе в клуба, който по-късно бе наречен „Тихият кът“, и ще понесе на свой гръб майтапчийството на другите... Това лято преживяхме и авантюристично плаване в Черно море на яхтата на морския вълк, което за нашенеца, идващ от тези географски ширини, е незабравимо преживяване. Моят дългогодишен приятел Цветан ни покани един ден да посетим бившата резиденция на румънската кралица в Балчик, където всички влязохме безплатно, защото се престорихме на водачи на туристически групи, само че без групите. После намерихме на пристанището готовата яхта с капитана и навлязохме в морето. След няколко минути капитанът повери управлението на лодката на един от нас и чак до края се усмихваше под мустак. Пушеше лулата си и наблюдаваше

уплашените лица на сухоземните, качени на люлеещата се лодка, по която от всички страни се блъскаха вълни и пръскаше вода. На хоризонта се очертаваше буря. Времето бе идеално само за нелегално пътуване на контрабандните товарни кораби от Европа и Ориента, но със сигурност неподходящо за нашата малка яхтичка, която лакомата морска паст би погълнала на една хапка. Затова пуснахме котва в залива, капитанът приготви обяд в кухничката си, ние поплувахме, а тези, които почувстваха ловните си инстинкти – уловиха риба. За щастие не зависехме от техния улов, защото след третото хвърляне на въдицата не успяха дори да намерят плувката, камо ли някаква риба за тигана. И когато по-късно научихме, че лодката бе доста безопасна и умее да отреагира добре при кризисни ситуации, не изпитахме желанието да я тестваме и се почувствахме сигурно чак на твърдия бряг, като обещахме на Цветан подобни приключения, като дойде за планинарски преход на Големите Татри.

Народоспасителна игра с билети

Не се случваше често да ти освободят място в автобуса или трамвая и когато това се случи, българите гледат по-скоро с изненада, отколкото с благодарност човека, който би им направил такъв жест. Пътувах с огромен багаж, бях напичена с още няколко чанти, когато от ръката ми падна билетчето, което тъкмо бях подготвила за перфорация. Нямах друг вариант, освен да се наведе да го взема. Успях да координирам действията си и бавничко, равномерно се приближих към билетчето, докато шофьорът кой знае защо рязко натисна спирачките. Не успях да овладеея целия товар върху себе си, който досега успешно контролирах, и в почти свободно падане се стоварих върху младежа, стоящ наблизко, дотогава с интерес наблюдаващ моите маневри с багажа, подобно на всички стоящи и седящи наоколо. Нагло и без покана навлязох в личното му пространство, но вместо упреци от него получих продупчено билетче. Също както момичето, което бе помолило една възрастна жена да ѝ продупчи билета, получи обратно своя непродупчен билет заедно с вече перфориран, върху който дотогава госпожата бе седяла. По-късно забелязах как хората при качването си подават билети, оставят ги на седалките или ги подаряват в суматохата на някого от качващите се. След време и аз прибягвах до тази народоспасителна игра с билети.

Ограничено разписание

Докато във Виена например трамваите се движат през осем минути, в Дюселдорф на девет минути, а в Словакия – на непознати интервали, в България разписанието изобщо не съществува. Пътуващите просто застават на спирката и чакат... Ще дойде ли? Няма ли да дойде? Решение понякога са така наречените „маршрутки“ – малки микробуси, които ей така си се движат по света и спират където и да било, стига само да им кимнеш.

В библиотеката не става течение

С интерес забелязах и не отричам, че много добре измислената система с билетите срещах и в Народната библиотека в София. Човек постоянно трябва да внимава с всякакви карти, уверения, подписи и печати, понеже книгите не се заемат, четете се в няколко големи учебни зали. Във всяка стои безкомпромисна дама, която контролира върнатите книги и бие печати. Когато за един ден преминах през няколко зали, целият ми пропуск беше оцветен в печати. Най-важното беше да предам този пропуск накрая на „въоръжения до зъби“ портиер за финална проверка. Разбира се, отначало неволно

нарушавах всякакви правила на тази система, а веднъж ми се случи да си тръгна и без да си предам пропуска.

Пишех името си на кирилица на заемните бележки всеки ден приблизително по 50 пъти, благодарна на словашката традиция да не пиша и бащиното си име. Във всеки случай моите заемни бележки са били доста интересни – с име, прилежно изписано на кирилица и подпис на латиница.

Ходих и в университетската библиотека, чиято читалня се намираше почти на покрива на сградата на Софийския университет „Св. Климент Охридски“. Човек имаше чувството, че е невъзможно да се изкачи толкова високо, или че до там ще се катери по някакви стълби. Всъщност бе наопаки. До старата читалня се стигаше по стъпала, не летяха и прилепи, които биха подхождали на такова място, а студът, който цареше там, не позволяваше на читателите да дремнат дори за секунда.

Напротив, четиридесетте градуса през лятото във Варна не привличаха между сгорещените стени на библиотеката никого нормален. А понеже там не ставаше никакво течение, освен персоналното, сградата бе затворена за читателите. Само след като се запознахме ме пуснаха вътре. Стоях между купчините книги, които горките библиотекарки само по някакви тънички блузки редяха по лавиците.

Бях свикнала с тишината, която винаги царува в Националната библиотека в Мартин, където и служителката предупреждава читателите, ако някой от тях се унесе и заговори по-шумно. Но служителките в „Паметник народних писемництви“ в Прага, иначе много услужливи и мили дами, можеше да чуеш и през вратите на залата, та случката с мухъла в апартамента на родителите на едната жена за един следобед поне три пъти чух. Веднага след това в някакъв току-що разтворен ръкопис прочетох за един господар, който забранил на своите дъщери да учат чужд език, което навремето било добър обичай, защото вярвал, че на жените и тоя един им е излишен.

Чужденецът постепенно ще усети, че най-голямата атракция е самият той

За да опознае някой друга страна, не стигат няколко дни, седмица, или пък няколко месеца. Дори мога да твърдя, че не би стигнал и цял живот. Шарените времена с времето ще се обезцветят и чужденецът постепенно ще усети, че най-голямата атракция е самият той. Тогава хуква към вкъщи, но някаква безочливост или самовлюбеност, както беше казал Петер Карваш, го човърка отвътре поне да напише за тях.

Пътят със самолета на връщане отне приблизително същото време, както ако пътувах с автомобил или автобус, тъй като имаше сигнал за бомба на летището в Прага.

THE SHAGGY COUNTRY

Katarina Sedlakova, Ph.D.

Abstract

The microstories follow the ordinary man in his confrontation with the life's situations and surroundings. The significant people, who consider themselves ordinary, show us their magnitude. The humanity in its daily situations – that is the fascinating Bulgaria, which I am describing.